

Epifyt in Amsterdamse Iep

Inventarisatierapport Eikvarens in Iepen
in de Amsterdamse Binnenstad

Werk en Adviesgroep Muurplanten Noord-Holland
2010

Epifyt in Amsterdamse Iep

Inventarisatierapport Eikvarens in Iepen in de Amsterdamse Binnenstad

2010

Valentijn ten Hoopen¹, Pieter Enthoven², Bob Croese² en Dik Mulder³

¹ Werk- en Adviesgroep Muurplanten Noord-Holland, ² Stadsdeel Centrum Amsterdam, ³ Stadsdeel West Amsterdam,

Amsterdam, mei 2010

Gegevens mogen alleen met bronvermelding overgenomen worden.

© 2010 Epifyt in Amsterdamse Iep, Werk- en Adviesgroep Muurplanten Noord-Holland

Contactadres Werk- en Adviesgroep Muurplanten Noord-Holland:

Valentijn ten Hoopen
Voorzitter Werk- en Adviesgroep Muurplanten Noord-Holland
Haarlemmerdijk 23a
1013 KA Amsterdam
tel. 0031624764007
valentijn_r@hotmail.com
v.ten.hoopen@west.amsterdam.nl

foto omslag © 2010 Valentijn ten Hoopen. Gewone eikvaren in Ulmus minor op de Recht Boomsloot te Amsterdam

Samenvatting

In Amsterdam bevinden zich tal van monumentale iepen. De meeste van deze iepen, ouder dan 60 jaar, bieden niet alleen aan mossen en korstmossen maar ook aan Gewone eikvaren een groeiplaats. Gewone eikvaren is zins oudsher bekend om zijn epifytische gedrag op bomen. In de meeste flora's wordt vermeld dat Gewone eikvaren bij voorkeur op boomvoeten, in bos, en in de kruinen van wilgen voorkomt. Al sinds 2004 zijn een aantal groeiplaatsen van Gewone eikvarens in iepen bekend bij varen- en boomliefhebbers in Amsterdam. Meestal werden de waarnemingen als toevallig genoteerd en weggestopt in privé archieven.

Begin 2010 liep de waarnemer voor de zoveelste maal langs een iep op Korte Prinsengracht en noteerde alweer een uitbreiding van het aantal Gewone eikvarens op de iepen stam.

Na enig heen en weer bellen bleek dat er nog geen systematisch onderzoek is gedaan naar het voorkomen van Gewone eikvaren op iepen in Amsterdam of in Nederland.

Van 15 maart t/m 1 april 2010 zijn alle monumentale iepen geïnventariseerd op Gewone eikvaren. Om het onderzoek beheersbaar te houden is besloten alleen de Amsterdamse Binnenstad te inventariseren.

De binnentuinen die Amsterdam rijk is zijn niet in het onderzoek meegenomen.

Buiten de Binnenstad, in stadsdeel Noord, stadsdeel West, zijn ook enkele iepen met Eikvarens aangetroffen.

Bij elke waarneming werd de expositie van de Eikvarens op de iepen genoteerd en de leeftijd opgevraagd bij het betreffende stadsdeel.

In totaal werden er in 12 kilometerhokken 64 iepen met 179 Eikvarens waargenomen, 87% van deze iepen stonden langs de grachtenkanten.

Deze grote hoeveelheid iepen met Gewone eikvaren kwam als een verrassing bij de dienst Ruimtelijke Ordening afdeling Natuur. Dat Gewone eikvaren voorkomt in iepen wisten ze wel, maar niet in deze aantallen.

Vooraf de afname van het aantal zwaveldioxidedeeltjes (SO₂) in de lucht zou wel eens verantwoordelijk kunnen zijn voor de hoeveelheid Gewone Eikvaren. Tot aan het eind van de jaren tachtig was de hoeveelheid SO₂ in de lucht nog zeer hoog. Door de sterke verzuring door SO₂ deeltjes kregen de kiemplantjes van eikvaren geen kans in de iepen.

Er zou een oorzakelijk verband kunnen zijn tussen de verminderde depositie van SO₂ deeltjes sinds halverwege de jaren negentig, en het aantreffen van grote aantallen exemplaren van Gewone eikvaren in de Amsterdamse iepen. Mogelijk neemt niet alleen het aantal varen in iepen toe, maar ook de korstmossen en mossen op bomen voorkomen. Wellicht is er sprake van een zich herstellend oud ecosysteem in bomen.

De bevindingen in dit rapport roepen dan ook op tot een landelijk onderzoek om te inventariseren of er sprake is van een landelijk verschijnsel of alleen een Amsterdamse.

Inhoudsopgave

Samenvatting

1	Methode van onderzoek	1
1.1	Onderzocht gebied	1
1.2	Geïntervieweerde soort	2
1.3	Vastleggen waarnemingen	2
1.4	Verwerking waarnemingen	2
2	Resultaten	3
2.1	Inventarisatie 2010	3
2.2	Expositie eikvaren op lep	4
2.3	Leeftijd lepen	4
2.4	Zwavel dioxide uitstoot	5

BIJLAGE 1: *Eikvarens in lepen in Amsterdam 2010*

BIJLAGE 2: *Waarnemingen op kilometerhokkaarten 2010*

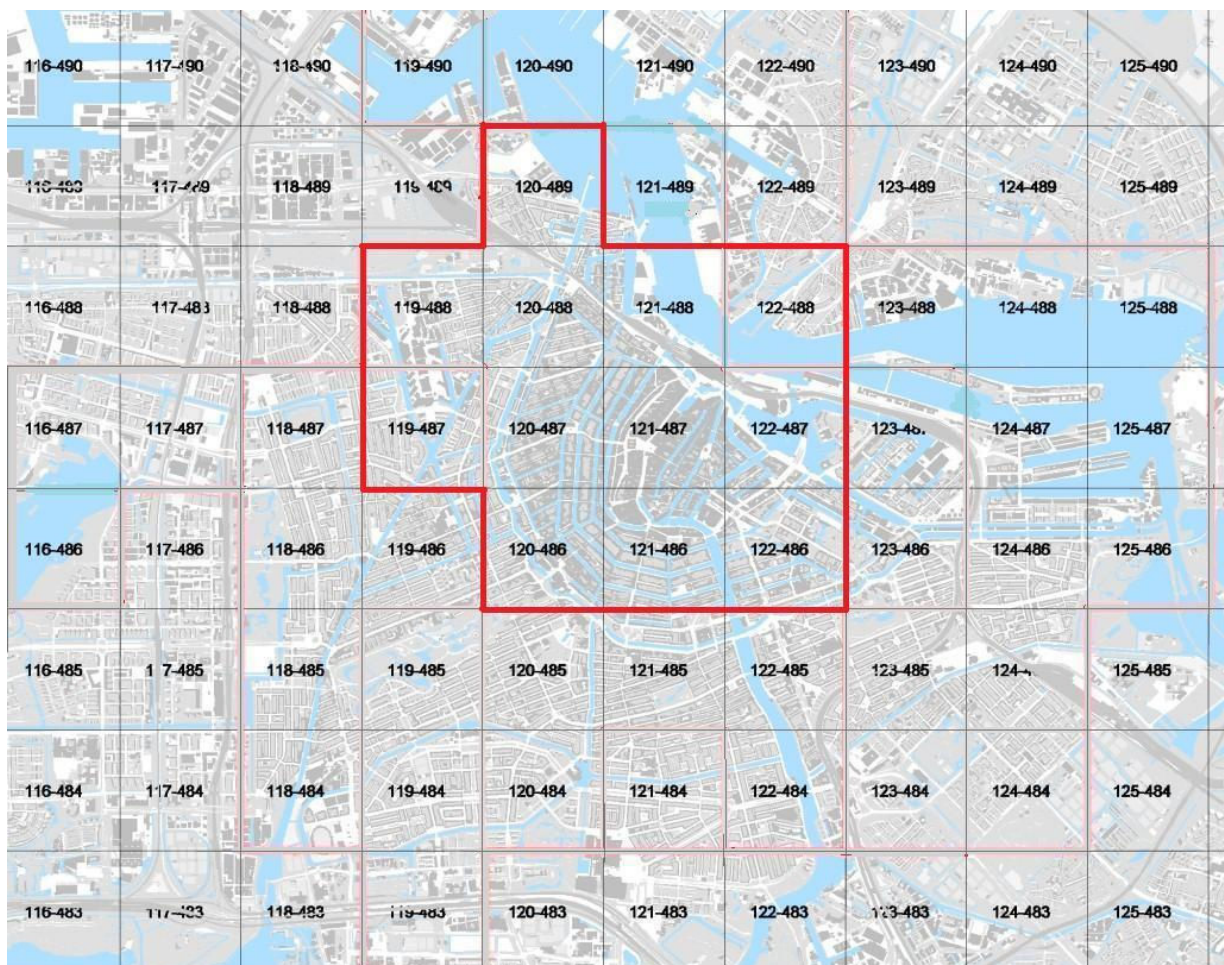

1 Methode van Onderzoek

1.1 Onderzocht gebied

Het onderzochte gebied concentreert zich op de Amsterdamse binnenstad (zie kaart 2.).
Het onderzocht gebied (zie kaart 1.) betreft 12 kilometerhokken (Amersfoortse coördinaten).
Alle lepen binnen deze 12 kilometerhokken zijn onderzocht.
De lepen in binnentuinen zijn niet meegenomen in dit onderzoek.

Kaart 1: Onderzochte kilometerhokken in 2010

© 2010 Werk en Adviesgroep Muurplanten Noord-Holland

1.2 Geïnteriseerde soort

Gewone eikvaren is al eeuwen bekend om zijn epifytisch gedrag. In de Flora Batava (*deel VI, 1832*) is de Nederlandse naam toepasselijk 'gewone Boomvaren', standplaats 'op oude boomstammen, vooral op oude wilgenboomen'.

1.3 Vastleggen waarnemingen

Op een set kilometerhokkaarten, verstrekt door de dienst Ruimtelijke Ordening van de Gemeente Amsterdam, is de positie van de aangetroffen eikvarens in iepen weergegeven.

Alleen Eikvarens op iepen zijn weergegeven op de kilometerhokkaarten.

Bij elke waarneming is aantal, huisnummer, leeftijd van de iep en expositie van de Eikvaren genoteerd.

De Eikvarens zijn in de periode 15 maart 2010 – 1 april 2010 waargenomen. De iepen hebben dan nog een lege kroon zodat de waarnemer niet afgeleid wordt door bewegend blad.

Na vastlegging op de kaart zijn de gegevens verwerkt in excel-sheet in kilometerhok, expositie, leeftijd, soort, water, straat, huisnummer, aantal, toevoeging en waarnemer.

1.4 Verwerking waarnemingen

In totaal zijn 64 waarnemingen uit het veld verwerkt. Deze gegevens staan in *Bijlage 1. Eikvarens in Iepen in Amsterdam 2010* waar ze zijn verwerkt naar: kilometerhok, expositie, leeftijd, soortboom, soort, water, straat, locatie anders, huisnummer en aantal.

De waarnemingen op de kilometerhokkaarten zijn vergeleken met de gegevens van de lijst *Eikvarens in Iepen in Amsterdam 2010*.

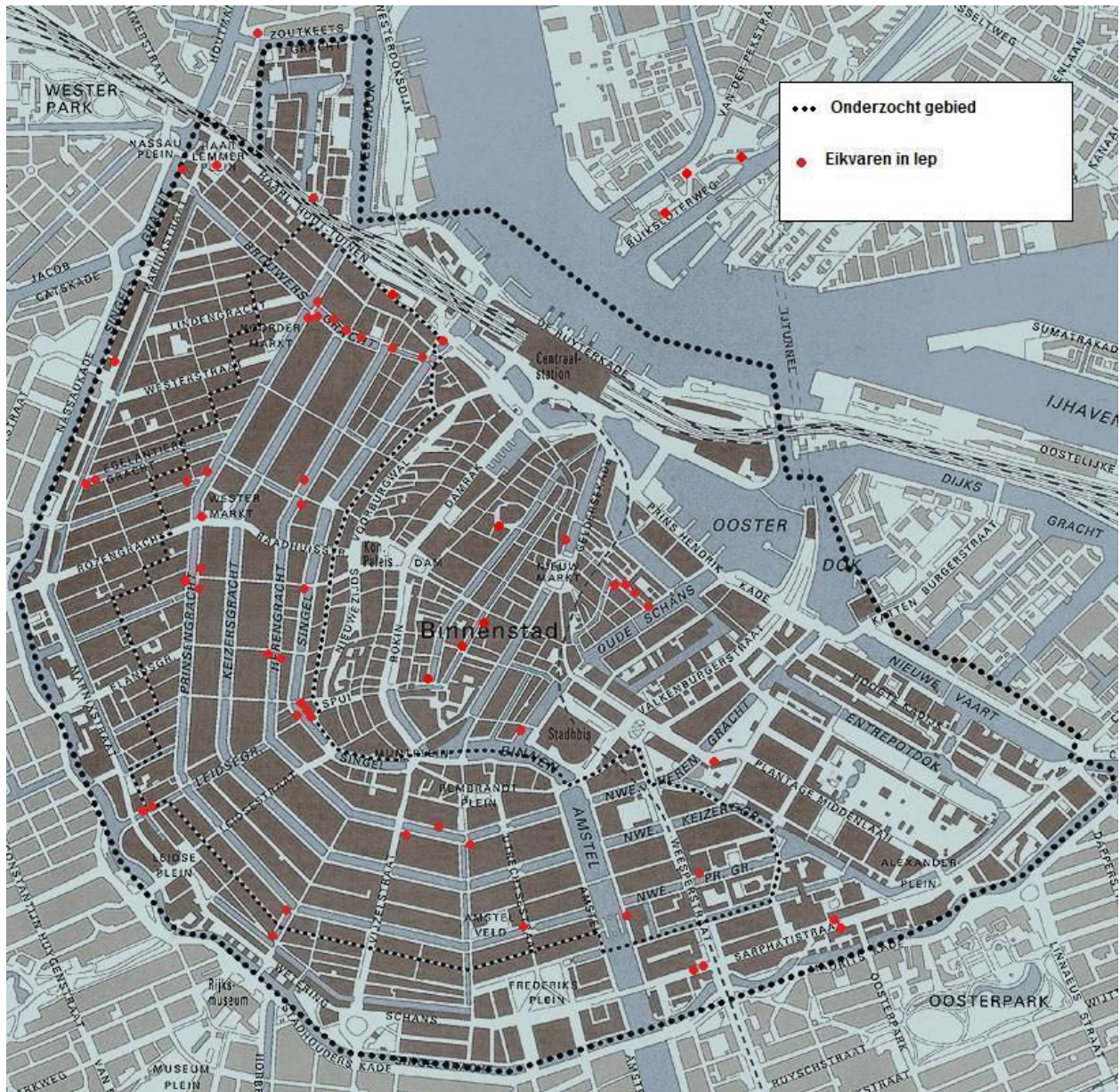
Daarna zijn de gegevens overgezet in *Bijlage 2. Waarnemingen op kilometerhokkaarten 2010* en zijn de iepen met Eikvarens per kaart verwerkt.

De kilometerhokkaarten zijn beschikbaar gesteld aan de Stichting FLORON, stadsdeel Centrum, stadsdeel West, stadsdeel Noord en de Dienst Ruimtelijke Ordening van de Gemeente Amsterdam en zijn te downloaden op de website van de Stichting FLORON.

2 Resultaten

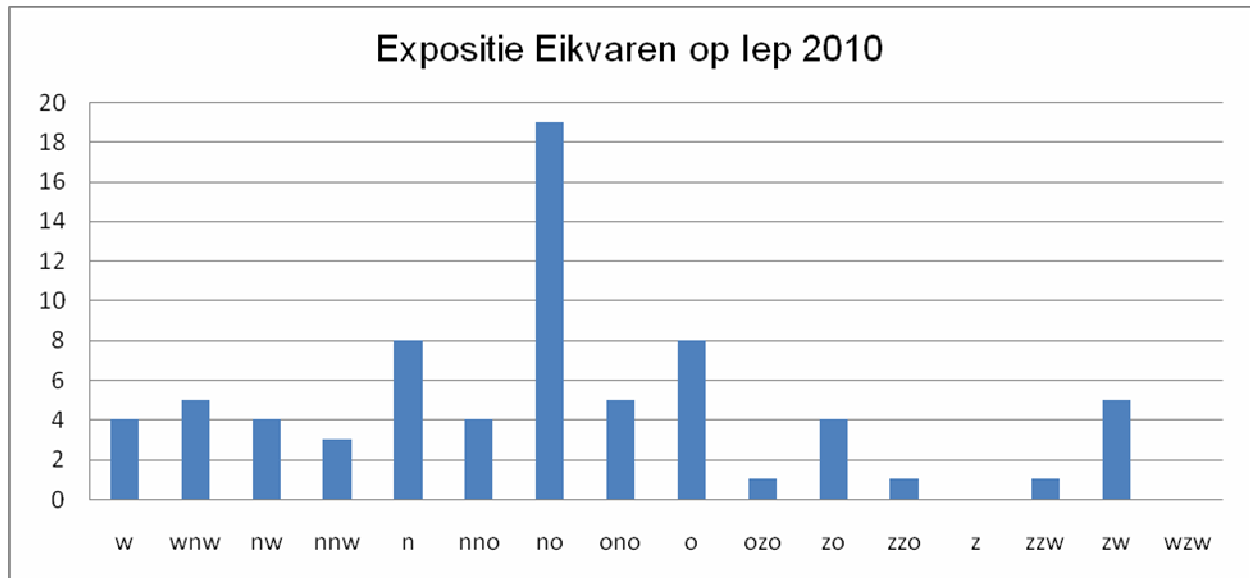
2.1 Inventarisatie 2010

In totaal zijn 64 waarnemingen van Eikvarens in iepen gedaan in Amsterdam. Van de 64 waarnemingen zijn er 57 in de Amsterdamse Binnenstad gedaan. In 12 kilometerhokken (Amersfoortsecoördinaten) is Eikvaren in iep aangetroffen. In totaal zijn 179 Eikvarens op iepen waargenomen.

2.2 Expositie eikvaren op iep

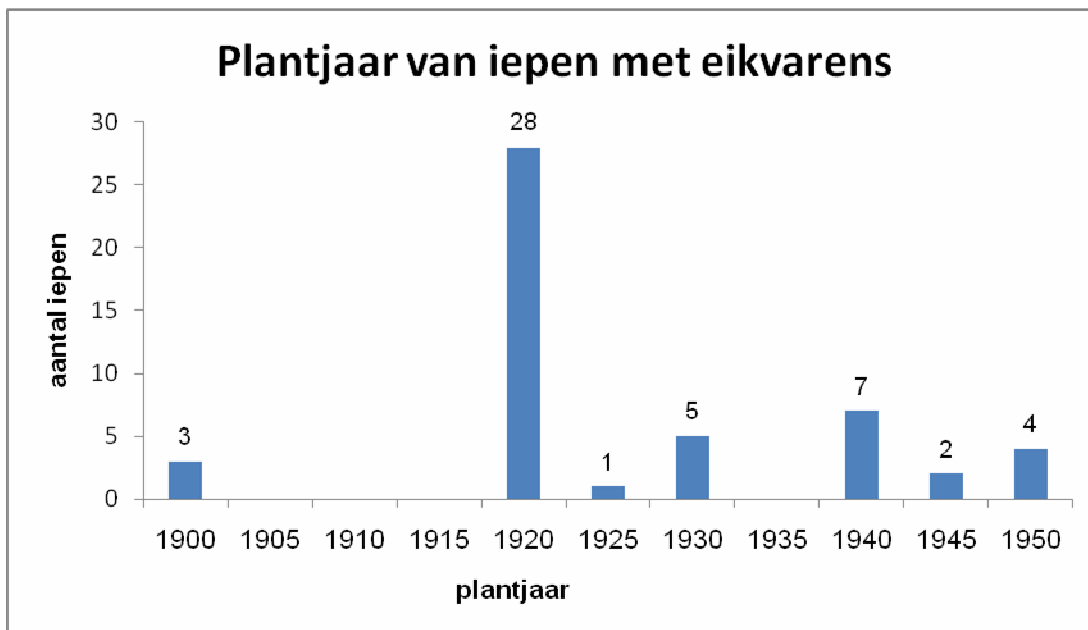
Bij elke iep is de expositie van Eikvaren in kaart gebracht. Eikvaren heeft een specifieke voorkeur voor noordelijke tot oostelijke expositie op de in kaart gebrachte iepen met een piek bij noordoost expositie.

© 2010 Werk- en Adviesgroep Muurplanten Noord-Holland

2.3 Leeftijd iepen

De leeftijd van de iepen werd bepaald met de hulp van de boombeheerders van stadsdeel Centrum en stadsdeel West. De minimum leeftijd van de iepen is 60 jaar en de maximum leeftijd is 110 jaar.

© 2010 Werk- en Adviesgroep Muurplanten Noord-Holland

2.3 Zwaveldioxide uitstoot

De sterk verminderde zwaveldioxide uitstoot sinds de helft van de negentigerjaren heeft een positief effect op het kiemen van Gewone Eikvaren op iepen.

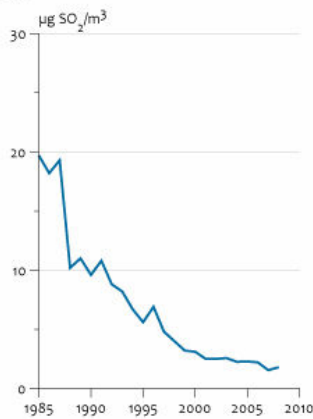
Niet alleen in Amsterdam worden Eikvaren in bomen waargenomen. In 2000 werden de eerste epifytische Eikvaren in Flevoland gevonden door Bram Smit en andere floristen.

In 2006 zijn epifytische eikvaren aangetroffen in Noord-Holland, in een moerasbos bij Zaandam-Jaegersveld (kmhok118-497) door Ed Brinkkemper.

In Amsterdam werden de eerst in 2004 aangetroffen in *Ulmus minor* en *Ulmus hollandica* 'Belgica'.

Zwaveldioxideconcentratie

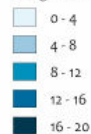
Trend

2008

Jaargemiddelde (µg/m³)

PBL/apr09/0441
www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

De verspreiding van de Gewone eikvaren (*Polypodium vulgare*) als epifyt (op boomstammen of in boomokzels) in Nederland.

©2010 Kaart Piet Bremer

Bron: PBL/RIVM, 2009.

© 2010 Valentijn ten Hoopen. Gewone eikvaren en Muurpeper in *Ulmus minor* op de Korte Prinsengracht te Amsterdam 5

© 2010 Valentijn ten Hoopen. Gewone eikvaren in *Ulmus minor* op de Recht Boomsloot te Amsterdam

© 2010 Valentijn ten Hoopen. Gewone eikvaren in *Ulmus minor* op de Recht Boomsloot te Amsterdam